

بررسی تأثیر فضای مجازی بر رفتار دانش آموزان دوره اول

ابتدایی شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳

(تاریخ دریافت ۱۴۰۳/۰۶/۱۲ تاریخ تصویب ۱۴۰۳/۰۶/۲۹)

سمیرا محمدی^۱

محقق و پژوهشگر

دکتر احمد ابوحمزه^۲

استادیار گروه آموزشی تاریخ دانشگاه فرهنگیان

چکیده

کودکان ما امروزه در خانه ای پا به دنیا می گذارند که رسانه در آن به طور میانگین هفت تا هشت ساعت در روز روشن است. حالا دیگر بیش از آنکه از مادر بزرگ ها داستان و از پدر بزرگ ها خاطره بشنویم این تلویزیون است که داستانهای مربوط به انسانها، زندگی و ارزشهای آن را برای ما بیان می کند و تأثیر پذیری اکثریت خاموش جامعه از تلویزیون و برنامه های ماهواره ای تلویزیونی بسیاری از اوقات کشورهای جهان سوم را با بحران فرهنگی روبرو کرده است. تلویزیون و رسانه هر روز بر ما تسلط بیشتری می یابد و ما بایستی نگران آثار مخرب برنامه های تلویزیونی و فضای مجازی برای کودکان و خانواده های خود باشیم. این حق ماست و می بایستی عکس العمل نشان دهیم. اگر چه تلویزیون فی نفسه مطرود نیست اما برنامه های تلویزیونی در مجموع زیانبار بوده اند. در غرب به نوعی و در شرق به شکلی دیگر خطر برنامه های مخرب و منحط

^۱ نویسنده مسئول

^۲ abuhamzeh@cfu.ac.ir

تلویزیونی احساس می شود. شناخت این مسائل تأثیرگذار و اقدام در جهت کاهش تأثیرات کافی آنها، می تواند در جهت پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مؤثر باشد. مشکلات اقتصادی، ویژگی های فردی، مشکلات ناشی از عوامل محیطی و باورهای فرهنگی - اجتماعی دانش آموزان و همچنین وجود تکنولوژی های مجازی و مدرن عصر اخیر از جمله عواملی است که می تواند در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تأثیر منفی بگذارد، اینترنت و فضای مجازی منابع شگفت انگیز آگاهی و دانش هستند. با تغییرات اساسی که در اثر رشد و گسترش فناوریهای نوین ارتباطی در عرصه های مختلف زندگی انسانها رخ داده است، تعلیم و تربیت نیز از این قاعده ی تغییرات مستثنی نیست. در عصر ما دانش و فناوری با یکدیگر هم مسیر شده اند و نمی توان یکی از این دو را بدون دیگری به راحتی به دست آورد. فضای مجازی با منابع و امکانات شگفت و عظیمی که در زمینه علم و دانش در اختیار کاربرانش قرار می دهد و با ویژگیهایی چون بی زمانی و بی مکانی، تعاملی بودن و ... قابلیت های زیادی در زمینه آموزش و تعلیم و تربیت در اختیار کاربران خود قرار می دهد.. این ویژگی آموزش در صورت جدید آموزش که آموزش الکترونیک یا از راه دور است نیز حضور بارز و روشن دارد و بر حسب محیطی که در آن عمل می کند، از ویژگیهای و قابلیت های فضای مجازی برای عملکردش استفاده می کند. در این پژوهش نقش تکنولوژی های مجازی و تأثیراتشان بر روی دانش آموزان ابتدایی مورد بررسی قرار گرفته است. ما در این مقاله سعی داریم به بررسی تاثیر فضای مجازی بر رفتار دانش آموزان دوره اول ابتدایی شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ خواهیم پرداخت .

واژگان کلیدی: رسانه، فضای مجازی ، تلویزیون، رفتار ، دانش آموزان دوره اول ابتدایی تهران

مقدمه

همه چیز تغییر کرده است، جز آموزش و پرورش در جهان امروز، مهارت هایی که دانش و اطلاعات را با کارایی به خدمات و کالاهای نو و ابتکاری تبدیل می کنند، معرف اقتصادهای موفق مبتنی بر دانش به شمار می آیند. بیگ محمدی، همایون (۱۳۹۴) از آن جا که دانش و اطلاعات به سکه ای رایج برای دست یابی به بهره وری، رقابت پذیری و ثروت و رفاه تبدیل شده است. کشورها نیز برای توسعه ی سرمایه انسانی اولویت بالاتری قابل شده اند. در این عصر خدمت رسانی به مخاطبان در عالم رسانه ها به یک رقابت شدید تبدیل شده است. این رقابت شرایطی را فراهم آورده است که هر صاحب رسانه ای هدف اولیه و حتی نهایی خود را جذب مخاطبان می داند (حسینی پاکهی و اسدی مله خان، ۱۳۹۴). وبستر (۱۳۸۲) در خصوص پیدایش این فناوری های نوین ارتباطی بیان کرده است که امروزه به طور روزافزونی از اطلاعات همچون ویژگی معرف جهان صحبت می شود، به گونه ای که امروزه بیشترین توجه وقف اطلاعاتی شدن زندگی اجتماعی شده است (قانع راد، جنادله، ۱۳۹۴). برخی پژوهشها نشان داده اند وابستگی به اینترنت بر زندگی فردی و اجتماعی شخص مانند آسیب زدن به هویت، اضطراب، افسردگی، انزوای اجتماعی، تربیت اجتماعی، سازگاری و نگرشهای اخلاقی و فرهنگی تأثیر میگذارد و اغلب این تأثیرات منفی است. مرآتی و اسلام پناه (۱۹۴۱) رابطه میان وابستگی به اینترنت و مهارتهای اجتماعی دانشجویان را بررسی کردند و دریافتند که میان وابستگی به اینترنت و مؤلفه های آغازگری و خاتمه، ابراز وجود، تقویت اجتماعی، همدلی و همکاری رابطه منفی معنادار وجود دارد، اما میان وابستگی به اینترنت و مهارت جهتدهی رابطه معنادار وجود ندارد. همچنین نتایج حاکی از آن بود که مؤلفه های آغازگری و خاتمه، ابراز وجود، تقویت اجتماعی، همدلی و همکاری، ۸۹٪ از واریانس وابستگی به اینترنت را تبیین میکنند. نتیجه اینکه به طور کلی محیط

مجازی به سبب انزوایی که ایجاد میکند، مهارت‌های اجتماعی را کاهش می‌دهد. در گذشته افراد در ارتباط چهره به چهره کسب اطلاعات می‌کردند و روند کسب دانش و فرهنگ پذیری بیشتر در فرهنگ خانواده و گروه همسالان شکل می‌گرفت. اما امروزه رسانه‌ها به ویژه رسانه‌های نوین عامل مهمی در کسب دانش، اطلاع رسانی و ایجاد سرگرمی برای افراد به شمار می‌آیند (غیاثوند، ۱۳۹۴). از آنجایی که رسانه‌ها نقش مهمی در شکل‌گیری و تغییر نگرش، اندیشه و رفتار مخاطبان دارند آموزش و شناخت روش‌ها و عملکرد رسانه‌ها ضرورت می‌یابد. محققان رسانه‌ها توسعه پژوهش در باب هر رسانه یا تکنولوژی جدید را تابع یک مدل تکاملی چهار مرحله‌ای می‌دانند. در مرحله اول، خود رسانه، چستی، تفاوت و تشابه آن با رسانه‌های پیشین، در مرحله دوم کاربری‌ها و کاربران رسانه، در مرحله سوم، آثار و پیامدهای رسانه و در مرحله چهارم مدیریت رسانه‌ها در دستور کار محققان قرار می‌گیرد (ویمر و دومینیک، ۱۳۸۴: ۱۰). ما نیز در این پژوهش در مورد شبکه‌های اجتماعی اینترنتی از چنین الگویی پیروی خواهیم کرد. به این ترتیب در سرتاسر جهان، دولت‌ها بر روی راهبردهایی به منظور افزایش دست‌رسی به آموزش با کیفیت بهتر متمرکز شده‌اند. تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران نیز در پی یافتن پاسخی برای پرسش‌های کلیدی و چالش‌انگیزی برآمده‌اند: تعریف آموزش و پرورش با کیفیت در اقتصادی جهانی امروز که بر دانش و اطلاعات بنا شده چیست؟ آیا آموزش و پرورش با دنیایی که شتابان در حال تغییر است، هم‌گام پیش می‌رود؟ آیا می‌توان الگویی مناسب برای اصلاحات یافت که قابل اقتباس باشد؟ مشکل آن است که اگر جهان امروز را با دنیای صد سال پیش مقایسه کنیم، با پیشرفت‌های خیره‌کننده‌ای در علوم، بازرگانی، خدمات پزشکی، ارتباطات و زمینه‌های بی‌شمار دیگر رو به رو می‌شویم. اما چون به مدرسه، در هر کجای دنیا سر بزنیم، با شگفتی بین کلاس درس صد سال پیش با امروز تفاوتی احساس نمی‌کنیم. دانش‌آموزان در ردیف‌های پشت سر هم نشسته، مداد و کاغذ در دست، هر چه معلم پای تخته سیاه می‌گوید و می‌نویسد با شتاب یادداشت می‌کنند که

آنها را به حافظه سپرده و در زمان امتحان به سرعت پس دهند. در حالی که به واسطه پیشرفت علوم و فنون بسیاری از امور تغییر کرده است اما کم یا بیش آموزش و پرورش و شیوه ی یادگیری دانش آموزان و تدریس معلمان همان طور دست نخورده باقی مانده است. بنابراین بدیهی است که هرگونه تلاشی در جهت پرورش مهارت های اجتماعی افراد بایستی از خانواده شروع و سپس در برنامه رسمی و غیر رسمی مدارس بر اساس رشد دانش آموزان ادامه یافته و در ارتباط با گروه دوستان (به ویژه در دوره ی نوجوانی و جوانی که گرایش به مستقل شدن دارند) ، سپس رسانه های جمعی زمینه ی کسب مهارت های اجتماعی به شکل مطلوب فراهم آید (جوادی و همکاران، ۱۳۸۹). با توجه به مطالب فوق این پژوهش ، سعی بر آن دارد تا تأثیری که (فضای مجازی وایبر و اینترنت) بر بررسی تاثیر فضای مجازی بر رفتار دانش آموزان مقطع اول ابتدایی شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ ایجاد می کنند را مورد بررسی قرار دهد.

بخش اول: بررسی و شناخت شبکه های اجتماعی اینترنتی

همانند سایر پدیده های نوظهور، در مورد شبکه های اجتماعی مجازی نیز تعریف جامعی که مورد قبول همگان باشد وجود ندارد. آنچه مورد توافق است امکان برقراری ارتباط و به اشتراک گذاری محتوا در این گونه شبکه ها از طریق ایجاد یک پروفایل و مرتبط نمودن آن با دیگران به منظور ساختن یک شبکه شخصی است. هر چند ماهیت، فهرست علائم و اصطلاحات هر سایت ممکن است با دیگری متفاوت باشد. هایدمان پژوهشگر آلمانی شبکه های اجتماعی مجازی نیز معتقد است:

شبکه های اجتماعی مجازی گونه ای از الگوهای تماس هستند که در آن ها تعامل و ارتباطات بین عوامل شبکه ای توسط یک پایگاه فنی و زیرساخت اینترنت مورد پشتیبانی قرار می گیرد. در این شبکه ها هدف، علاقه یا نیاز شدید می تواند عنصری پیونددهنده باشد که باعث می شود تا عوامل

مرتبط حتی بدون حضور فیزیکی احساس که در یک اجتماع و جمع حقیقی قرار گرفته‌اند (شهابی و بیات، ۱۳۹۱: ۶۵)

اساساً، شبکه‌های اجتماعی ساختاری اجتماعی هستند که از گره‌هایی که عموماً فردی یا سازمانی هستند تشکیل شده است که توسط یک یا چند نوع خاص از وابستگی به هم متصل‌اند، برای مثال؛ قیمت‌ها، الهامات، ایده‌ها و تبادلات مالی، دوست‌ها، خویشاوندی، تجارت، لینک‌های وب، سرایت بیماری‌ها (اپیدمولوژی) یا مسیرهای هواپیمایی. این شبکه‌ها اغلب دارای ساختارهای بسیار پیچیده هستند. تحلیل شبکه‌های اجتماعی روابط اجتماعی را با اصطلاحات رأس و یال می‌نگرد. رأس‌ها بازیگران فردی درون شبکه‌ها هستند و یال‌ها روابط میان این بازیگران می‌باشند. انواع زیادی از یال‌ها می‌تواند میان رأس‌ها وجود داشته باشد. تحقیق در تعدادی از زمینه‌های آکادمیک نشان داده است که شبکه‌های اجتماعی در بسیاری از سطوح به کار گرفته می‌شوند از خانواده‌ها گرفته تا ملت‌ها و نقش مهمی در تعیین راه حل مسائل، اداره کردن تشکیلات و میزان موفقیت افراد در رسیدن به اهدافشان ایفا می‌کند. در ساده‌ترین شکل یک شبکه‌های اجتماعی نگاشتی از تمام یال‌های مربوط، میان رأس‌های مورد مطالعه است. شبکه‌های اجتماعی هم‌چنین می‌توانند برای تشخیص موقعیت اجتماعی هر یک از بازیگران مورد استفاده قرار گیرد. آنالیز شبکه‌های اجتماعی مجازی نیز نشان می‌دهد که شبکه‌های اجتماعی مجازی برای اشاره‌های ضمنی به مجموعه روابط پیچیده میان افراد در سیستم‌های اجتماعی در تمامی مقیاس‌ها از روابط بین فردی گرفته تا بین‌المللی در فضای مجازی مورد استفاده قرار می‌گیرد. در یک شبکه اجتماعی مجازی کاربران به‌عنوان یال‌های مرتبط با هم می‌توانند با رأس‌های شبکه ارتباط تنگاتنگی داشته باشند.

در این میان ارتباط نزدیک ارکان موجود به‌عنوان یک فضای باز، پویا و نظامند با کاربردهای متفاوت سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و حتی اقتصادی عمل کرده که قادر است تأثیرات متقابل

داشته باشد. همچنین امکاناتی از قبیل ایجاد صفحات و پروفایل‌های شخصی، ساخت وبلاگ‌ها و میکروبلانگ‌ها، جستجوی اینترنتی، اطلاع از اخبار و رویدادها، شرکت در فضاهای گفتگو از قبیل چت‌روم‌ها و فرم‌ها، فضا برای آپلود تصاویر و فایل‌ها و غیره که تا پیش از این کاربران برای استفاده از هر کدام باید عضو سایتی می‌شدند، حال از طریق تنها یک عضویت قابل دسترسی است. از این منظر، هر یک از بال‌ها و رأس‌ها در یک شبکه به هم پیچیده به عنوان فضای اندیشه‌ای قابلیت تأثیرگذاری بر یک ساختار را پیدا می‌کند. در چنین زنجیره پیچیده‌ای از مناسبات اجتماعی در جغرافیایی نامحدود، ایده‌ها و ایده‌آل‌ها به مثابه ابزاری برای رأس خواهد بود که می‌تواند ساختاری اجتماعی، سیاسی و اقتصادی را سرنگون و ساختاری جدید را برقرار سازد. در نهایت، بر اساس مدل شبکه اجتماعی، می‌توان به مدلی از شبکه‌های اجتماعی مجازی و استراتژی فضای اندیشه با قابلیت ساختارسازی در یک فضای واقعی رسید (امینی و علمداری، ۱۳۸۹: ۵۶-۵۴).

بخش دوم: بررسی و تحلیل شبکه‌های اجتماعی مجازی

پیشرفت در فناوری اطلاعات راه و روش انسان را در ثبت و ضبط تاریخ تغییر داده است، این تغییر بر نحوه تعامل افراد با یکدیگر نیز تأثیر گذار بوده است. شبکه‌های اجتماعی به عنوان یکی از مهم‌ترین این ابزارها، با قابلیت‌ها و امکانات خود نه تنها تأثیر عمیقی بر جنبه‌های اجتماعی کاربران در جوامع گوناگون گذارده، بلکه در زمینه‌های مختلف کاربرد فراوان یافته است. یک شبکه اجتماعی، مجموعه‌ای از سرویس‌های مبتنی بر وب است که این امکان را برای اشخاص فراهم می‌آورد که توصیفات عمومی یا خصوصی برای خود ایجاد کنند، یا با دیگر اعضای شبکه ارتباط برقرار کنند، منابع خود را با آن‌ها به اشتراک بگذارند و از میان توصیفات عمومی دیگر افراد، برای یافتن اتصالات جدید جستجو کنند. براساس تعریفی دیگر، شبکه‌های اجتماعی، خدمات آنلاینی هستند که به افراد اجازه می‌دهند در یک سیستم مشخص و معین پروفایل شخصی خود را داشته

باشند، خود را به دیگران معرفی کنند، اطلاعات شان را به اشتراک بگذارند و با دیگران ارتباط برقرار کنند. از این طریق افراد می توانند ارتباط شان با دیگران را حفظ کرده و هم چنین ارتباط های اجتماعی جدیدی را شکل دهند (بوید و دیگری، ۲۰۰۷: ۱۲). در واقع، شبکه های اجتماعی اینترنتی برای افزایش و تقویت تعاملات اجتماعی در فضای مجازی طراحی شده اند. به طور کلی از طریق اطلاعاتی که بر روی پروفایل افراد قرار می گیرد مانند عکس کاربر، اطلاعات شخصی و علایق (که همه این ها اطلاعاتی را در خصوص هویت فرد فراهم می آورد) برقراری ارتباط تسهیل می گردد. کاربران می توانند پروفایل های دیگران را ببینند و از طریق برنامه های کاربردی مختلف مانند ایمیل و چت با یکدیگر ارتباط برقرار کنند (پمپک و همکاران، ۲۰۰۹: ۲۲۸). در سال های اخیر، با ارائه نسل های جدید تلفن ها و تبلت های هوشمند به بازار، شبکه های اجتماعی و نرم افزارهای اجتماعی وارد تلفن ها همراه شدند و توانستند کاربران زیادی را جذب کنند. علاوه بر این، ارائه نسل های سه و چهار شبکه تلفن همراه، زیرساخت ارتباطی مورد نیاز برای توسعه رسانه ها و نرم افزارهای اجتماعی را در تلفن همراه فراهم کرد. از مهم ترین شبکه های اجتماعی موبایل محور می توان با تانگو، واتس آپ، تلگرام و غیره اشاره نمود.

بخش سوم: نگاهی اجمالی به پیشینه پژوهش

امروزه استفاده از اینترنت و رایانه در زندگی ما ریشه دوانده و بیشتر از سایر ابزار تکنولوژی، راه و روش زندگی ما را تغییر داده است اما از آثار اعتیاد به اینترنت بر عملکرد روان شناختی، سلامت روان و بهزیستی عمومی اطلاعات کمی داریم. اعتیاد به اینترنت یا وابستگی به اینترنت را می توان نوعی استفاده از اینترنت دانست که به ایجاد مشکلات روان شناختی، اجتماعی، تحصیلی و حرفه ای در زندگی افراد منجر می شود. تاریخچه ی ظهور این اعتیاد به عنوان یک اختلال جداگانه، اولین بار در سال ۱۹۹۵ توسط ایوان گلدبرگ مطرح شد و در سال ۱۹۹۶ توسط یانگ توسعه

یافت. وابستگی به اینترنت را اعتیاد مدرن نامگذاری کرده اند. (مک رادی و همکاران، ۲۰۱۷). اعتیاد به اینترنت یک اصطلاح گسترده است که طیف وسیعی از رفتارها و مشکلات کنترل اجباری مانند اینترنت، رایانه شخصی و فناوری تلفن همراه را شامل می شود. در حالی که هنوز هیچ معیار رسمی برای تشخیص اعتیاد به اینترنت وجود ندارد، محققان ۵ نوع خاص از انواع اعتیادهای رایانه ای و اینترنتی را شناسایی کرده اند. برای درمان اعتیاد به اینترنت، هرگز استراتژی ممانعت از ورود فرد بیمار به اینترنت تجویز نمی شود. معمولاً استراتژی هایی که پزشکان در این مورد پیشنهاد می دهند بر مدیریت زمان روزانه و استفاده از برنامه های جایگزین تأکید دارد. (صوفی و همکاران، ۱۳۹۷).

یک مطالعه تحقیقاتی در سال ۲۰۱۷ میلادی نشان می دهد افرادی که با استفاده از تست اعتیاد اینترنت دابلکس، معتاد به اینترنت تشخیص داده شدند، در مواجهه با فعالیت های روزمره خود نسبت به سایرین مشکلات بیشتری داشتند. این مشکلات دربرگیرنده زندگی خانوادگی، وظایف کاری، مدرسه و توانایی آنها برای معاشرت در دنیای واقعی بود و همین طور افراد مبتلا به این نوع اعتیاد به میزان قابل توجهی افسردگی و علائم اضطرابی را از خود بروز می دادند. (باجرانگ و کومرار، ۲۰۱۸).

تحقیقات اشتون و مایک (۲۰۱۶) نشان می دهد که یأس و ناامیدی در زندگی روزمره باعث کاهش شادکامی در فرد می شود. رو آوردن به استفاده مفرط از اینترنت شادکامی ذهنی در فرد ایجاد می کند به نحوی که فرد توانایی تفکیک بین شادکامی در فضای واقعی و شادکامی در فضای مجازی را ندارد و این وضعیت ناپخته و نارس منجر به کاهش اعتماد به نفس در فرد می شود.

تحقیقات جانانان و فردیک (۲۰۱۷)، در چند کشور اروپایی بیانگر بالا رفتن احساس شادکامی افراد بخصوص افراد خانه دار و بازنشسته ها در استفاده از اینترنت است. آنها دریافتند که استفاده از تلفن و اینترنت بستگی به سطح رفاه زندگی افراد دارد. آنهایی که از سطح رفاه بالاتری برخوردارند به این تکنولوژی دسترسی زیادتری دارند و در کنار آن احساس شادکامی بیشتری هم دارند.

علاوه بر این پژوهشی با عنوان "تاثیر فناوری جدید اطلاعات و ارتباطات بر سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان دانشگاه علامه طباطبائی توسط بکتاش و نظریان (۱۳۹۷)، انجام گرفته است. بر اساس نتایج بدست آمده از این پژوهش میان میزان استفاده از فناوری های جدید ارتباطات و اطلاعات و سرمایه اجتماعی دانشجویان رابطه مستقیمی وجود دارد، هر چند که همبستگی به دست آمده در سطح پایینی می باشد.

رابرت (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان تاثیر اعتیاد به اینترنت در عملکرد تحصیلی به این نتیجه رسیدند که همانند سایر گونه های اعتیاد، وابستگی به اینترنت نیز با علایمی چون اضطراب، افسردگی، کج خلقی، تفکرهای وسواسی، کنارگیری و از هم گسیختگی روابط اجتماعی همراه است. از سوی دیگر با آنکه روابط افراد در جهان مجازی افزایش می یابد، از روابط آنان در جهان واقعی کاسته می شود و احتمال افت عملکرد آموزشی آنان نیز بالا می رود.

اورنگی و حج فروش (۱۳۸۳) در پژوهشی با عنوان (بررسی نتایج کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در دبیرستان های شهر تهران، به مقایسه میزان استفاده دبیران و دانش آموزان از فاوا طی سالهای ۸۱ و ۸۲ پرداخته و به نتایج زیر دست یافته اند: اخوتی (۱۳۷۷) عنوان میکند که ۲۰/۷ درصد از اعضای هیئت علمی از اینترنت اسفاده میکنند و بیشتر استفاده کنندگان سابقه کاری کمتر

از ۵ سال دارند اسلامی (۱۳۸۲) تحقیقی با عنوان بررسی قابلیت های آموزشی اینترنت و میزان دسترسی، استفاده و دیدگاه دانش آموزان و دبیران مدارس متوسطه نسبت به آن در شهر تهران انجام داده است.

تصویری قمصری (۱۳۷۸) بیان می دارد که بیشترین استفاده از اینترنت اختصاص به پست الکترونیک دارد و نیز زمینه فعالیت (رشته تحصیلی) از عوامل موثر در استفاده از اینترنت هستند.

حکیمی (۱۳۷۵) میزان استفاده آموزشی از اینترنت در میان دانشجویان و اعضاء هیئت علمی را ۱۸/۵ درصد و میزان استفاده پژوهشی را ۸۱/۵ درصد عنوان می کند.

حیدری (۱۳۸۴) به پژوهشی تحت عنوان نیازهای آموزشی دبیران متوسطه شهر سنندج در زمینه فاوا و ارائه برنامه آموزشی مناسب انجام داده است که در نتایج پژوهشی ضمن تاکید به آموزش ضمن خدمت دبیران در زمینه های مهارت های فاوا ترتیب نیازهای آموزشی دبیران سنندج را به ترتیب داده ها، صفحات گسترده، ارائه مطالب، اطلاعات و ارتباطات، واژه پردازی مدیریت فایل ها و مفاهیم پایه ذکر نموده است فضای مجازی به عنوان یک ابزار قدرتمند در آموزش و یادگیری مورد استفاده قرار میگیرد، اما همچنین میتواند آسیب هایی نیز به دانش آموزان و مدارس وارد کند. برخی از آسیب های احتمالی عبارتند از:

تسلط ناکافی بر محتوا: دسترسی به اطلاعات در فضای مجازی بی نهایت است، اما این ممکن است باعث تسلط ناکافی دانش آموزان بر محتوای درسی شود.

اختلال در تمرکز: استفاده از فضای مجازی میتواند تمرکز دانش آموزان را از درسها منحرف کند و به کاهش کارآیی در یادگیری منجر شود.

خطرهای امنیتی: فضای مجازی ممکن است به دانش آموزان در معرض خطرهای امنیتی قرار دهد، مانند دسترسی به محتواهای نامناسب یا تعامل با افراد ناشناس.

اعتماد به اطلاعات نادرست: اطلاعات در فضای مجازی ممکن است نادرست یا تحت تاثیر تبلیغات باشد، که میتواند به اشتباهات در یادگیری منجر شود.

استفاده از اینترنت و این اواخر مخصوصاً شبکه های اجتماعی مجازی موبایل محور در میان ایرانی ها به طور قابل توجهی افزایش یافته و بررسی ها نشان می دهد این روند کماکان ادامه دارد.

اینترنت، به ویژه در میان جوانان ایرانی شیوع زیادی دارد و فاصله آن با سایر نسل های قدیم تر فاحش می باشد (عدلی پور، ۱۳۹۱). بنابراین، عجیب نیست که بیشتر تحقیقات انجام شده در مورد اینترنت نشان می دهد اکثریت کاربران اینترنت در ایران به نسل جوان و نوجوان مخصوصاً قشر دانش آموز و دانشجو تعلق دارد. بنابر یک تقسیم بندی نسلی، نسل سوم (پس از انقلاب) بیشترین کاربران اینترنتی در ایران بوده و بیش از نسل های دیگر در معرض آثار ناشی از اینترنت، از جمله مسائل تربیتی، هویتی و بحران هویتی قرار می گیرند. فارغ از شکاف های به وجود آمده ناشی از فرایند رسانه های نوین، شکاف نسلی موجود ناشی از تحولات ساختاری و جمعیتی جامعه ایران باعث شده است انتقال ارزش ها و آموزه ها در قالب سنت از نسلی به نسل دیگر با اختلال رو به رو شود. این پدیده از یک سو، به روند انتقال فرهنگ آسیب می رساند و از سوی دیگر، حافظه تاریخی را مختل می سازد و بدین ترتیب، انتقال تجربیات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دوره های پیشین به زمان حاضر با دشواری انجام می شود (معمار و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۶۹).

در واقع، ایران نیز همزمان با سایر کشورها در معرض تجربه های تغییر و دگرگونی ناشی از رسانه های نوین از جمله شبکه های اجتماعی مجازی قرار گرفته است و ابعاد زندگی مردمان این مرز و

بوم تحت تاثیر فرایندهای جهانی دستخوش تغییرات و دگرگونی های عمیقی واقع شده است. یکی از مهم ترین ابعاد زندگی افراد که به یقین می توان گفت از مهم ترین جنبه های حیات بشری می باشد جنبه تربیتی آنان است. با توجه به تغییرات به وجود آمده در سطوح ملی و بین المللی، شاخصه های تربیت دینی دچار چالش عمیقی شده اند. از میان آحاد ملت ایران، قشر نوجوان و جوان بیشترین تاثیر را از این تحولات پذیرا شده و به نحوی دچار چالش های تربیتی و گسیختگی در امر هویت یابی و تربیت دینی گشته اند. به همین خاطر مسئله تربیت دینی، یکی از مهم ترین مسائل می باشد. به طور کلی، مدارس باید از فضای مجازی بهره برداری کنند، اما با ایجاد راهنماییها و محدودیتهای مناسب برای دانش آموزان تا از آسیبهای احتمالی جلوگیری کنند. با توجه به نتایج بدست آمده و اهمیت موضوع، مقاله حاضر در نظر دارد با توجه ویژه به آسیب های فضای مجازی، به بررسی مدرسه و فضای مجازی و آسیب های احتمالی برای دانش آموزان بپردازد.

بخش چهارم: روش پژوهش

روش تحقیق حاضر از نوع نیمه آزمایشی و طرح پژوهش پیش آزمون- پس آزمون با گروه کنترل می باشد. جامعه آماری شامل تمامی دانش آموزان دوره اول ابتدایی شهر تهران در سال ۱۴۰۲- ۱۴۰۳ بودند و حجم نمونه آماری پژوهش با توجه به ماهیت نیمه آزمایشی بودن آن و براساس حداقل حجم نمونه در مطالعات نیمه آزمایشی ۳۰ نفر برای دو گروه (۱۵ نفر گروه آزمایش و ۱۵ نفر گروه کنترل) و با روش نمونه گیری خوشه ای چندمرحله ای انتخاب شده و به صورت تصادفی در گروه ها جایگزین شدند. بدین ترتیب که از میان نواحی پنجگانه شهر تهران یک ناحیه (ناحیه ۳) و از میان مدارس ناحیه ۳، یک مدرسه و از مدرسه، یک کلاس ۳۰ نفره انتخاب شد و دانش آموزان، به صورت تصادفی در دو گروه ۱۵ نفره (گروه آزمایش و گروه کنترل) جایگزین شدند. گروه آزمایش شامل دانش آموزانی بود که در معرض آموزش براساس الگوی برنامه درسی

مبتنی بر واقعیت مجازی قرار گرفتند و گروه کنترل شامل دانش آموزانی بود که در معرض آموزش رایج مدارس قرار داشتند. روش کار به این صورت بود که برنامه درسی مبتنی بر فضای مجازی که توسط پژوهشگر تدوین و اعتباربخشی شده بود، بر روی دانش آموزان گروه آزمایش اجرا شد. در ابتدا برای ساخت این بسته آموزش مجازی درس علوم، نظریه‌ها، منابع و پژوهش‌های مختلف در این زمینه و نمونه کارهای انجام گرفته در خارج از کشور مطالعه گردید که از جمله آن‌ها می‌توان به پژوهش‌های ایبازن، پورتیلو، کابادا و بارون (۲۰۲۰)، کریشان و اونکر (۲۰۱۹)، گرگ و تریر (۲۰۱۷)، الویت و جوی (۲۰۱۷)، اشاره کرد. سپس موضوعاتی از محتوای کتاب درسی که امکان آموزش آن از طریق آموزش فضای مجازی امکانپذیر بود جهت طراحی بسته آموزش انتخاب گردید از جمله این مباحث سفر به درون گیاه، حرکات سیاره‌ها، گردش خون، سفر به درون زمین، رشد گیاهان، تکثیر سلولی و آب‌های زیرزمینی بود. برای ساخت بسته آموزشی از نرم‌افزار MAGIX VR Studio استفاده شد. بعد از طراحی و ساخت یک نمونه (سفر به اعماق زمین) از متخصصان نظرخواهی شد. متخصصان شامل سه نفر از آموزگاران با سابقه پایه ششم، دو نفر دبیر علوم، دو نفر متخصص برنامه درسی، یک نفر متخصص تکنولوژی آموزشی و رسانه، یک نفر متخصص برنامه‌نویسی بودند. نظر متخصصان در مورد نمونه طراحی شده اعمال گردید. سپس نمونه طراحی شده توسط یکی از آموزگاران در یکی از مدارس تبریز اجرا گردید و برخی موارد جزئی نیز اعمال گردید. بعد از ساخت تمام موضوعات مورد آموزش مجدداً از نظر این متخصصان استفاده شد. سپس توسط یکی از آموزگاران در یکی از مدارس تبریز اجرا گردید و برخی موارد جزئی نیز اعمال گردید. بعد از آن نسخه نهایی بسته آموزشی آماده شد. به منظور بررسی روایی محتوایی، بسته آموزشی توسط سه نفر آموزگار پایه، یک نفر دبیر علوم، بررسی گردید و بعد از اعمال نظر آنها اجرا گردید. بسته آموزشی برنامه درسی مبتنی بر واقعیت مجازی به شرح جدول زیر می‌باشد.

- تجزیه و تحلیل داده ها

- اولویت بندی روش های تدریس در فضای مجازی

- برنامه ریزی

در این شرایط گروه اقدام پژوهی با در نظر گرفتن تمام چالش های موجود (وضعیت مالی خانواده دانش آموزان، وجود دو یا بیشتر دانش آموز در خانواده و نداشتن گوشی یا سیستم مناسب برای حضور در کلاس، مشکلات فنی برنامه شاد و ...) درصدد طراحی آموزش مناسب در فضای مجازی بوده اند تا در حد امکان چالش های موجود در تدریس مباحث فلسفی کاهش یابد؛ از این رو، برای بهبود کیفیت یادگیری از روش ترکیبی (هم زمان با دو روش) تدریس از سوی معلم مربوطه صورت گیرد تا یادگیری مباحث فلسفی در سه حیطه شناختی، عاطفی و روانی - حرکتی حاصل شود.

- راه حل های انتخابی از سوی اقدام پژوه:

۱. الگوی تدریس آموزش مستقیم (گفتگوی صوتی)؛

۲. الگوی مقایسه ای (قیاس). برای اینکه افراد حس حضور در جو فضای کلاس داشته باشند، روش تدریس مستقیم انتخاب شد. اجرای روش تدریس آموزش مستقیم (گفتگوی صوتی) برای تقویت حیطه یادگیری شناختی، عاطفی و رفتاری است. به عبارت دیگر، فعالیت آموزشی در خلال آموزش مورد تأکید است و از آموزش مطالب غیردرسی اجتناب می شود. مهم ترین ویژگی های آموزش مستقیم عبارت است از:

الف) تمرکز بر مطالب آموزشی؛

ب) میزان زیادی از جهت‌دهی و کنترل معلم؛

پ) پیشرفت فراگیر؛

د) کنترل زمان و ایجاد جو علمی. این الگوی یادگیری در پنج مرحله صورت می‌گیرد.

گام اول، جهت‌یابی. در این مرحله معلم مباحث گذشته را بررسی می‌کند، محتوا سامان می‌دهد و هدف‌های درس را تعیین می‌کند؛ گام دوم، ارائه مطالب که معلم مفاهیم جدید را توضیح می‌دهد؛ گام سوم، تمرین هدفمند. معلم سؤال‌هایی مرتبط با درس مطرح می‌کند، دانش‌آموزان به سؤال‌ها پاسخ می‌دهند و معلم اشتباهات را تصحیح می‌کند؛ گام چهارم، تمرین رهنمودیافته. در این مرحله دانش‌آموزان به‌طور نیمه‌مستقل تمرین می‌کنند و معلم با مشاهده فعالیت بازخورد می‌دهد؛ گام پنجم، تمرین مستقل (در خانه). دانش‌آموزان در منزل تمرین می‌کنند. الگوی مقایسه‌ای در مباحث فلسفی به گونه‌ای متفاوت و جدید انجام شده است. هدف این روش، افزایش خلاقیت است و بیشتر بر حیطه عاطفی یادگیری تأکید می‌شود. در این پژوهش از روش مقایسه‌ای برای مقایسه دو فیلسوف، دو دیدگاه یا مفاهیم فلسفی استفاده شد تا هم علاقه به اندیشمندان فلسفی افزایش یابد و هم به یادگیری (حیطه شناختی) مفاهیم پیچیده و مبهم درسی اهتمام ورزند. در این روش، ابتدا معلم مطالبی در دیدگاه‌های گوناگون مطرح می‌کند و در مرحله بعد از دانش‌آموزان خواسته می‌شود، اندیشمندان یا مفاهیم را براساس تشابه و تفاوت‌ها مقایسه کنند.

اعتباربخشی به راه‌حل‌ها: اقدام پژوهی برای کسب اطمینان از اجرای راه‌حل‌های انتخابی و کسب اعتبار در این زمینه، از نظرهای گوناگون همکاران، مدیران مدرسه و متخصصان امور تربیتی استفاده کرد. معیارهای اعتباریابی طرح‌ها عبارت است از:

-انتخاب این راه حل ها از سوی بیشتر همکاران تخصصی

-قابل اجرا بودن در بیشتر دروس

-تأیید از سوی کارشناس تخصصی امور آموزشی

• اقدام / مداخله اولیه

همان طور که در مرحله قبل ذکر شد، اقدام پژوهی برای آموزش مباحث فلسفی از دو روش، یعنی آموزش مستقیم و مقایسه ای استفاده کرده است. روش اصلی و مسلط آموزش مستقیم به صورت گفتگوی صوتی بوده است. در این روش ابتدا معلم مباحث اصلی درس دوم (جهان ممکنات) را در قالب عکسی از مطالب مهم درس، در گروه درسی بارگذاری می کند و در گفتگوی صوتی درس اول و مفاهیم هستی / وجود و ماهیت / چیستی را به صورت خلاصه توضیح می دهد. سپس هدف درس (تشخیص جایگاه مفاهیم سه گانه ضروری، امکان و عدم در قضایای مختلف و تعیین رابطه وجود با مفاهیم سه گانه) را بیان و در مرحله بعد با توجه به فایل های بارگذاری شده مفاهیم سه گانه را همراه با مثال های متنوع تعریف می کند. سپس اقدام پژوهی با سؤال از دانش آموزان از میزان یادگیری مطالب مطلع می شود و در نهایت، از دانش آموزان می خواهد که برای هر یک از مفاهیم مثال های جدیدی برای هفته بنویسند. روش مقایسه ای در درس چهارم برای بررسی دو دیدگاه مخالف درباره بود / نبود رابطه علت و معلول در نظام طبیعت و انسانی استفاده شد. برای درک این دو دیدگاه از جدول مقایسه ای استفاده شد تا فهم و امکان مقایسه دیدگاه ها ساده تر شود. همان طور که در جدول (۱) مشاهده می شود، دیدگاه های دو رویکرد با هم مقایسه شده اند. گروه فیلسوفان و زیست شناسان در انکار اصل علیت بر این موضوع تأکید می کنند که تغییرات در

موجودات تکاملی تصادفی و براساس انطباق با محیط زندگی بوده است (به جدول (۱) رجوع شود).

جدول ۱: مقایسه دیدگاه مخالفان و موافقان اصل علیت (درس چهارم)

مخالفان اصل علت و معلول				موافقان اصل علت و معلول	
اتفاق	معنای اتفاق	دلیل اتفاق	انکار اتفاق	معنای انکار	دلیل انکار اتفاق
اتفاق اول	رد اصل علیت	همه شرایط مانند ابزار بارش وجود دارد؛ اما اتفاق نمی افتد	انکار اول	تأیید اصل علیت	به جای توجه به علت ناقصه باید علت تامه تمرکز شود
اتفاق دوم	رد اصل سنخیت	هر پدیده ای از علت خاص به وجود نمی آید؛ مانند حرارت سبب یخ بستن آب می شود	انکار دوم	تأیید اصل سنخیت	اگر پدیده ای بدون علت خاص باشد، بی نظمی در جهان طبیعت حاکم خواهد شد و موجب بی اعتباری

					علوم می شود
اتفاق سوم	رد اصل و جوب علی	این جهان فاقد هدف و غایت از پیش تعیین شده است	انکار سوم	تأیید اصل و جوب علی	پذیرفتن اصل اتفاق به معنای انکار علت نخستین خداوند است
اتفاق چهارم	حوادث پیش بینی نشده	حوادث پیش بینی نشده گواهی برای تأیید اتفاق و شانس است	انکار چهارم	تأیید حوادث پیش بینی نشده	از آنجایی که علم ما ناقص و محدود است، اگر علم به محیط کامل بود حوادث پیش بینی ناپذیر وجود نداشت

● مرحله ارزیابی

با گذشت پنج هفته از آموزش مجازی به این روش، اقدام پژوه تصمیم گرفت، ارزیابی جامعی از اجرای راه حل ها داشته باشد؛ از این رو، یادگیری دانش آموزان با دو روش کمی و کیفی سنجیده شد. ارزیابی کمی :اقدام پژوه در هفته آخر آبان ماه با هماهنگی مدیران دو مدرسه امتحان میان ترم حضوری گرفت. برای ارزیابی وضعیت نمره دانش آموزان، نمره آنان با حداقل نمره قبولی ده مقایسه شد (به جدول (۲) رجوع شود

جدول ۲: نتایج تی تک نمونه ای نمره میان ترم به تفکیک مدرسه

سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار t	تفاوت میانگین	انحراف ا.	میانگین	تعداد	
۰۰۱/۰	۲۹	-۶/۶	-۹۶/۲	۴۵۷/۲	۰۳/۷	۳۰	مدرسه الف
۰۰۱/۰	۲۰	-۰۳/۹	-۹/۴	۴۸۸/۲	۰۹/۵	۲۱	مدرسه ب

با توجه به نتایج جدول (۲) تفاوت معناداری بین مدارس در نمره قبولی در سطح (۰.۰۰۱) = Sig) وجود دارد. میانگین نمره دانش آموزان مدرسه الف برابر با ۰۳/۷ است که حدود سه نمره کمتر از نمره حداقل قبولی است. نمره میانگین دانش آموزان مدرسه ب برابر با ۰۹/۵ بوده که حدود پنج نمره کمتر از نمره حداقل قبولی است؛ یعنی کیفیت یادگیری دانش آموزان با روش اجرا شده مطلوب نبوده است؛ همچنین بین نمره میان ترم مدرسه الف و ب تفاوت معناداری وجود دارد. میزان نمره مدرسه الف ۱/۹۴ بیشتر از مدرسه ب است.

ارزیابی کیفی: برای بررسی نقاط قوت و ضعف راه حل های اجرا شده سؤال هایی از دانش آموزان شد. مزایای راه حل های اجرا شامل در دسترس بودن اطلاعات به صورت فایل صوتی و تصویری، وجود جو کلاسی، مرور مباحث قبلی، استفاده از فایل های آموزشی و نکته برداری از مباحث کلیدی. چالش های روش اجرایی بیشتر به مشکلات فنی مانند قطعی شبکه شاد و اختلال در زمان مقرر است و ازلحاظ آموزشی طولانی بودن فایل های تصویری و صوتی بارگذاری شده و ابهام در یادگیری بعضی از مفاهیم نام برد. (به جدول (۳) رجوع شود). یکی از دانش در این زمینه اظهار داشت: «استاد، من احساس خوبی دارم؛ چون دیگه از مفاهیم فلسفی خسته نمیشم؛ اما چند تا مشکل وجود دارد. تمام مباحث مقایسه بین چند فیلسوف مسلمان و اروپاییه که باعث میشه، سر جلسه امتحان گیج بشیم و اشتباه بنویسیم. آدم توی خونه خسته میشه و حس کلاس درس رو نداره» (حسین، مدرسه ب)

یکی دیگر از مصاحبه شوندگان در این زمینه می گوید: «چون اینترنت ضعیفه، گفتگوی صوتی قطع و وصل میشه و ما خیلی از صحبت های شما رو نمی شنویم. فیلم های ضبط شده هم زمانشون طولانی و خسته کننده است» (محمد، مدرسه الف).

جدول ۳: مزایا و کاستی آموزش مستقیم از دید دانش آموزان

راه حل	مزایای راه حل ها	کاستی های راه حل ها
آموزش مستقیم و روش مقایسه ای	۱. در دسترس بودن اطلاعات؛	۱. اختلال در تدریس؛
	۲. حس حضور در کلاس؛	۲. نامفهوم و بریده بریده رسیدن بعضی از مطالب؛
	۳. تکرار مرور مباحث گذشته؛	۳. طولانی بودن فایل های آموزشی؛
	۴. استفاده از تصاویر در آموزش؛	۴. نبود ارتباط تصویری با معلم؛
	۵. یاد گرفتن چگونه مطالعه کردن مباحث فلسفی؛	۵. گفتگو محور نبودن؛
	۶. تمرین و نکته برداری از مطالب کلیدی	۶. نبود تسلط و یادگیری کامل در بعضی از مفاهیم

۶- برنامه ریزی مجدد (طراحی جدید)

مشاهدات اقدام پژوه نشان دهنده آن بود که هرچند رضایت نسبی از مباحث و نحوه تدریس وجود داشت، همچنان مشکل علاقه و انگیزه برای یادگیری مباحث مهم پابرجا و هدف بیشتر دانش آموزان فقط اخذ نمره قبولی بود؛ بنابراین برای ایجاد تمایل و مشارکت بیشتر در مباحث فلسفی، روش پیش خوانی (مطالعه پیش از تدریس) و روش بحث گروهی به روند تدریس اضافه شد. از آنجایی که مباحث فلسفی مبهم و پیچیده است، معلم با اجرای روش پیش خوانی، ذهن دانش آموزان را درگیر و آماده دریافت مطالب جدید می کند. ترکیب دو روش پیش خوانی و بحث گروهی، یادگیری معکوس نامیده می شود که فراگیر اطلاعات دریافتی را به معلم برمی گرداند.

بعد از روش پیش خوانی امکان اجرای بحث گروهی در کلاس درس فراهم می شد. این روش به ایجاد توانایی بحث علمی در جمع، تقویت قدرت تحلیل، تفکر انتقادی و قدرت بیان و استدلال منجر می شود. بحث گروهی در دو مرحله انجام شد؛ ابتدا موضوع و زمینه های مشترک گفتگو انتخاب و در مرحله بعد با تعیین وظایف معلم (فراهم کردن امکانات، شرکت در بحث و کنترل و هدایت بحث) و دانش آموزان (بحث درباره موضوع، مطرح کردن عقاید خود، گوش دادن به بحث و ...) بحث گروهی اجرا شد.

• اقدام / مداخله ثانویه

روش اصلی و مسلط بحث گروهی به صورت گفتگوی صوتی بوده است. اجرا با روش پیش خوانی شروع شد؛ یعنی معلم در پایان جلسه هفته با ارسال یک فایل صوتی چند دقیقه ای یا پیام متنی، درس آینده (درس پنجم: خدا در فلسفه) را به صورت خلاصه تشریح کرد و همه دانش آموزان

موظف شدند، درس را پیش خوانی کرده و فایل ضبط شده را تا یک روز قبل از جلسه بعدی به صفحه شخصی معلم ارسال کنند. در روز تدریس، معلم مباحث اصلی درس مدنظر (اینجا درس پنجم خدا باوری) را در قالب سؤال، عکس، فایل صوتی و ... در گروه بارگذاری می کرد. سپس در گفتگوی صوتی ابتدا مباحث درس چهارم را به صورت خلاصه توضیح می داد و بعد با ایجاد چالش خدا باوری و مطرح کردن چند سؤال درباره خدا (از جمله آیا خدا وجود دارد، چه شکلی است و اینکه چگونه می شود، خدا را اثبات کرد) زمینه بحث و گفتگوی گروهی را فراهم می کرد. بحث گروهی به صورت شبکه ارتباطی Y برگزار می شد؛ یعنی ابتدا معلم دیدگاه های دو گروه از نظریه پردازان خداشناسی (رویکرد عقل گرایان در مقابل رویکرد تجربه گرایان) را تشریح می کرد. سپس از دانش آموزان می خواست، نظراتشان را درباره این دیدگاه ها به صورت موافق یا مخالف بیان کنند و در پایان با کمک دانش آموزان جمع بندی مطالب مهم درس پنجم را انجام می داد؛ همچنین دانش آموزان نکات کلیدی را در پاورقی کتاب یادداشت می کردند و در انتها چند تمرین و تکلیف برای هفته آینده مشخص می شد که دانش آموزان حل و به صفحه شخصی معلم ارسال می کردند.

• مرحله ارزیابی

بعد از یک مدت از اجرای راه حل های طراحی شده ارزیابی از کارایی و دستاورد آنها امری ضروری است. آیا تغییراتی در میزان یادگیری در عمل به وجود آمده است یا خیر. در این مرحله هم ارزیابی به صورت کمی و کیفی انجام شد.

ارزیابی کمی: در این مرحله برای ارزیابی وضعیت دانش آموزان، نمره آزمون دی ماه آنان با نمره اخذ شده در آبان بین دو مدرسه مقایسه شد. با توجه به جدول (۶)، بین امتحان میان ترم و پایان ترم

مدارس تفاوت معناداری در سطح (Sig/۰۰۱) وجود دارد. میانگین نمره دانش آموزان مدرسه الف از ۷/۰۳ به ۱۱/۳۵ رسیده است که بیش از ۴ نمره پیشرفت داشته اند. میانگین نمره دانش آموزان مدرسه ب هم از ۵/۰۹ به ۹/۴۵ ارتقا یافته است که بیش از ۴ نمره پیشرفت داشته اند.

جدول ۴: نتایج تی همبسته نمرات مدرسه الف و ب

سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار t	تفاوت میانگین	انحراف. ا	میانگین	تعداد	نمره
۰۰۱/۰	۴۹	۷۰۹/۵	۳۱/۴	۴۵/۲	۰۳/۷	۳۰	میان ترم مدرسه الف
				۸۷۸/۴	۳۵/۱۱	۳۰	پایان ترم
۰۰۱/۰	۲۰	۶۱/۶	۳۵/۴	۴۸۸/۲	۰۹/۵	۲۱	میان ترم مدرسه ب
				۵۴۵/۳	۴۵/۹	۲۱	پایان ترم

در آزمون دوم، میانگین نمره دانش آموزان مدرسه الف برابر با ۱۱/۳۵ است که ۱/۳۵ نمره بیشتر از نمره حداقل قبولی است و نمره میانگین دانش آموزان مدرسه ب برابر با ۹/۴۵ بوده که حدود ۰/۵ نمره کمتر از نمره حداقل قبولی است. اختلاف بین دو مدرسه برابر با ۱/۸۹ نمره است (Sig.۰۰۰۸) =

ارزیابی کیفی: در این مرحله برای بررسی نقاط قوت و ضعف راه حل های اجرا دو سؤال از دانش آموزان در حوزه مزایا و معایب روش تدریس اجرا شده پرسیده شد (به جدول (۵) رجوع شود).

جدول ۵: مزایا و کاستی‌های اجرای دوره دوم از دید دانش‌آموزان

کاستی‌های رایج‌ها	مزایای رایج‌ها	رایج‌ها
۱. افزایش زمان یادگیری؛ ۲. طولانی و کلی بودن مباحث درسی؛ ۳. خسته کننده و تکراری بودن آموزش مجازی؛ ۴. نبود امکان سنجش واقعی یادگیری مطالب	۱. توانایی بحث کردن؛ ۲. افزایش مشارکت در تدریس؛ ۳. حس صمیمت و ارتباط با معلم؛ ۴. فهم و ادراک برخی از مباحث فلسفی؛ ۵. تفکر انتقادی به مباحث کتاب	پیش‌خوانی و بحث گروهی

همان‌طور که در جدول (۵) مشاهده می‌شود، دانش‌آموزان برای روش تدریس پیش‌خوانی و بحث گروهی مزایا و چالش‌هایی را مطرح کرده‌اند. در این زمینه یکی از دانش‌آموزان می‌گوید: «اوایل فهم مطالب خیلی برام سخت بود؛ اما وقتی قبل از تدریس مرور می‌کردم، درس را بهتر درک می‌کردم» (محسن، مدرسه الف). یکی دیگر از دانش‌آموزان اظهار داشت: «آقا، ممنون. شما ذهن ما رو در درس درگیر مباحث مهم می‌کنین؛ اما چون فرصت نمی‌کنین، از همه پرسین، ما مطالب رو مرور نمی‌کنیم و بعد از یه مدت مطالبی رو، که کامل فهمیده بودیم، فراموش می‌کنیم» (کیان، مدرسه ب).

۰. مقایسه وضعیت وابستگی به اینترنت در دانش آموزان مقطع اول و دوم شهر تهران

نوع مقطع	تعداد	کمترین مقدار	بیشترین مقدار	میانگین از ۸	انحراف استاندارد	افراشتگی	چولگی
اول	۱۴۹	۴	۸	۹۰۹۹	۹۰۱۳	۴۰۹۹	۴۰۹۹
دوم	۱۴۴	۴	۸	۹۰۳۹	۹۰۱۴	۴۰۹۸	۴۰۹۸
جمع	۹۴۹	۴	۸	۹۰۹۹	۹۰۱۹	۴۰۹۹	۴۰۹۹

بر اساس جدول شماره ۱ میانگین میزان وابستگی به اینترنت در بین دانش آموزان مقطع اول و دوم ابتدایی شهر تهران ۹۰۹۹ (از ۸ نمره) و میانگین میزان وابستگی به اینترنت در مدارس عادی ۹۰۳۹ (از ۸ نمره) است. بنابراین با توجه به یافته های حاصل از پژوهش، میزان وابستگی به اینترنت در مدارس مقطع اول ابتدایی کمتر از مدارس دوم ابتدایی است.

• مرحله ارزیابی

با گذشت پنج هفته از آموزش مجازی به این روش، اقدام پژوه تصمیم گرفت، ارزیابی جامعی از اجرای راه حل ها داشته باشد؛ از این رو، یادگیری دانش آموزان با دو روش کمی و کیفی سنجیده شد.

ارزیابی کمی: اقدام پژوه در هفته آخر آبان ماه با هماهنگی مدیران دو مدرسه امتحان میان ترم حضوری گرفت. برای ارزیابی وضعیت نمره دانش آموزان، نمره آنان با حداقل نمره قبولی ده مقایسه شد (به جدول (۲) رجوع شود.

جدول ۲: نتایج تی تک نمونه‌ای نمره میان ترم به تفکیک مدرسه

سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار t	تفاوت میانگین	انحراف ا.	میانگین	تعداد	
۰۰۱/۰	۲۹	-۶/۶	-۹۶/۲	۴۵۷/۲	۰۳/۷	۳۰	مدرسه الف
۰۰۱/۰	۲۰	-۰۳/۹	-۹/۴	۴۸۸/۲	۰۹/۵	۲۱	مدرسه ب

میزان اعتیاد در فضای مجازی	مقطع اول ابتدایی شهر تهران			مقطع دوم ابتدایی شهر تهران		
	فراوانی	درصد	تجمعی	فراوانی	درصد	تجمعی
۱	۹۹	۹۹۰۹	۹۹۰۹	۹۹	۱۳۰۹	۱۳۰۹
۰	۹۱	۱۹۰۱	۹۴۰۹	۹۹	۱۹۰۹	۹۹۰۹
۷	۹۹	۱۱۰۴	۹۱۰۹	۹۹	۱۹۰۱	۹۳۰۹

۹۹۰۸	۱۸۰۹	۹۳	۳۹	۹۴۰۳	۹۴	۱
۳۴۰۹	۱۹۰۹	۹۳	۸۴۰۸	۸۴۸	۱۳	۱
۸۴	۴۰۹	۱۴	۸۸۰۹	۳۰۸	۱۹	۱
۴۹	۹۰۴	۱۹	۴۹۰۹	۹۰۳	۱۹	۱
۴۳۰۹	۹۰۹	۹	۴۹۰۴	۱۰۹	۹	۲
۱۴۴	۹۰۹	۹	۱۴۴	۹۰۱	۹	۸
	۱۴۴	۱۴۴		۱۴۴	۱۴۹	جمع

در پرسشنامه مورد استفاده در حوزه وابستگی به اینترنت در پژوهش حاضر، ۸ پرسش وجود دارد. جدول شماره ۹ نشان می دهد که ۹۹ نفر از دانش آموزان مدارس مقطع دوم (۹۹۰۹ درصد) و ۹۹ نفر از دانش آموزان مدارس ابتدایی اول (۱۳۰۹ درصد)، به هیچکدام از ۸ پرسش پاسخ مثبت نداده اند. ۹۱ نفر از دانش آموزان مدارس مقطع دوم (۱۹۰۱ درصد) و ۹۹ نفر از دانش آموزان مدارس اول (۱۹۰۹ درصد) فقط به یک پرسش پاسخ مثبت داده اند. با استفاده از ستون فراوانی تجمعی، مشاهده می شود ۹۴۰۹ درصد دانش آموزان مدارس هوشمند و ۹۹۰۹ درصد دانش آموزان مدارس عادی، به یک پرسش و کمتر (حداکثر یک پرسش) پاسخ مثبت داده اند (به همین ترتیب، موضوع برای تعداد پاسخهای بیشتر به پرسشها قابل تأمل است). همچنین با توجه اینکه "دانش آموزانی که به ۹ پرسش و بیشتر پاسخ مثبت داده باشند، وابسته به اینترنت تلقی میشوند" و با توجه به یافتههای مندرج در جدول فوق ۸۴۰۸ درصد دانش آموزان مدارس

هوشمند و ۳۴۰۹ درصد دانش آموزان مدارس عادی به کمتر از ۹ پرسش (۹ پرسش و کمتر) پاسخ مثبت داده اند، لذا آنها را غیر وابسته میدانیم.

جدول ۱. سطوح وابستگی به اینترنت در دانش آموزان مدارس مقطع اول و دوم

کل	سطوح وابستگی به اینترنت					
	وابسته	غیر وابسته				
۱۴۴	۹۱	۱۹۸	فراوانی	مقطع اول	مدرسه	
۱۴۴%	۹۴۰.۹%	۳۴۰.۹%	درصد			
۱۴۹	۹۳	۱۹۹	فراوانی	مقطع دوم		
۱۴۴%	۱۴۰.۹%	۸۴۰.۸%	درصد			
۹۴۹	۳۸	۹۱۹	فراوانی	---	کل	---
۱۴۴%	۱۴۰.۴%	۸۴۰.۱%	درصد			

در جدول شماره ۹ مشاهده می شود که ۱۴۰۹ درصد دانش آموزان مدارس هوشمند و ۹۴۰۹ درصد دانش آموزان مدارس عادی مورد مطالعه، به اینترنت و فضای مجازی وابستگی داشته اند.

جدول ۱. آزمون خی دو به منظور بررسی سطوح اعتیاد به اینترنت در دانش آموزان

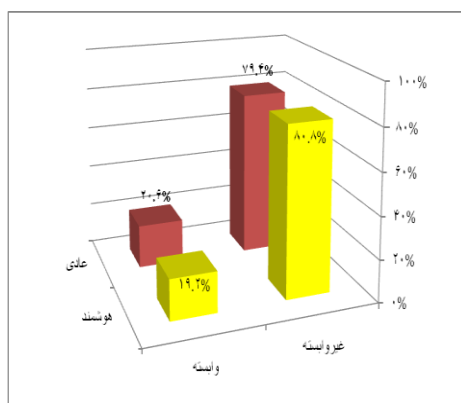
میزان اهمیت دقیق (یک طرفه)	میزان اهمیت دقیق (دو طرفه)	اهمیت تقریبی (دو طرفه)	درجه آزادی	---	تعداد	
		۴۰۳۹۹	۱	---	۱۹۹(۹)	پیرسون
		۴۰۸۱۴	۱	---	۴۰۴۹۹	اصلاح پیوستگی
		۴۰۳۹۹	۱	---	۴۰۱۹۹	نسبت احتمال
۴۰۹۱	۴۰۸			---		تست دقیق فیشر
		۴۰۳۹۹	۱	---	۴۰۱۹۹	وابستگی خطی به خطی
				---	۹۴۹	تعداد نمونه های

معتبر					
		محاسبه صرفا در جدول ۹*۹			
		(صفر درصد انتظار شمارش کمتر از ۹ داشته اند. حداقل شمارش مورد انتظار ۹۸/۹۴ است.)			

براساس نتایج جدول شماره ۹، آزمون خی دو، با اطمینان ۴۹ درصد، سطوح وابستگی به اینترنت را در دانش آموزان مدارس هوشمند و عادی معنادار نشان نمیدهد. ^{sig>۰۰} یعنی نمیتوان ادعا نمود وابستگی به اینترنت در دانش آموزان مدارس هوشمند و عادی متفاوت است.

نمودار شماره ۰. مقایسه سطوح وابستگی به اینترنت در رفتار دانش آموزان

مدارس مقطع اول و دوم ابتدایی شهر تهران

- مقایسه وضعیت مهارتهای اجتماعی در دانش آموزان

جدول ۱. وضعیت کلی مهارت های اجتماعی در دانش آموزان مدارس

نوع مدرسه	تعداد	کمترین مقدار	بیشترین مقدار	میانگین از ۱۱۰	انحراف استاندارد	افراشتگی	چولگی
اول	۱۴۹	۹۹	۱۴۴	۳۹۰۹۴	۱۱۰۳۹	۴۰۳۱	۴۰۹۴
دوم	۱۴۴	۹۹	۱۴۴	۳۹۰۳۳	۱۹۰۹۹	۴۰۹۳	۴۰۹۹
جمع	۹۴۹	۹۹	۱۴۴	۳۹۰۳۹	۱۹۰۴۹	۴۰۴۹	۴۰۹۹

بر اساس جدول شماره ۹، میانگین میزان مهارت های اجتماعی در مدارس اول ۳۹۰۹۴ (از ۱۴۴ نمره، ۹۰۳۹ از ۹) است که با میانگین مهارت های اجتماعی دانش آموزان در مدارس دوم تفاوت قابل ملاحظه ای ندارد. یعنی میزان مهارت های اجتماعی در میان دانش آموزان مدارس هوشمند و عادی نزدیک به هم است.

جدول ۱. آزمون تی مستقل به منظور مقایسه میزان مهارت های اجتماعی در دانش آموزان

خطای استاندارد میانگین	انحراف استاندارد	میانگین در مقیاس ۰ تا ۱	تعداد	نوع مدرسه	
۴۰۸۹	۱۱۰۳۹	۳۹۰۹۴	۱۴۹	اول	میزان مهارت‌های اجتماعی از ۱۱ نمره
۴۰۸۳	۱۹۰۹۹	۳۹۰۳۳	۱۴۴	دوم	

براساس نتایج آزمون t مندرج در جدول شماره ۹ نیز تفاوت میانگین‌ها در میزان مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان مدارس هوشمند و عادی معنادار نیست $\text{sig} = 0.95 > 0.05$ یعنی میزان مهارت‌های اجتماعی در دانش‌آموزان مدارس اول و دوم ابتدایی تقریباً مشابه است.

توزیع کاربران بر حسب مدت زمان عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی

درصد	فراوانی	مدت زمان عضویت در شبکه‌های اجتماعی
۱۷/۵	۷۰	کمتر از ۶ ماه
۱۸	۷۲	از ۶ ماه تا کمتر از ۱ سال
۲۱/۲	۸۵	از ۱ سال تا کمتر از ۲ سال
۲۴/۸	۹۹	از ۲ سال تا کمتر از ۳ سال

از ۳ سال تا بیشتر از ۳ سال	۷۴	۱۸/۵
کل	۴۰۰	۱۰۰

در جدول (۴) از میان کاربران مورد مطالعه در پژوهش حاضر به ترتیب ۱۱/۲ درصد کمتر از پانزده دقیقه، ۱۵ درصد بین پانزده دقیقه تا کمتر از یک ساعت، ۱۸/۲ درصد بیشتر از نیم ساعت تا کمتر از یک ساعت، ۲۴/۲ درصد از یک ساعت تا کمتر از دو ساعت، ۱۸/۸ درصد از دو ساعت تا کمتر از سه ساعت و ۱۲/۶ درصد از سه ساعت تا بیشتر از سه ساعت از شبکه های اجتماعی اینترنتی استفاده می کرده اند.

جدول شماره (۴): توزیع کاربران بر حسب میزان استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی

میزان استفاده کاربران	فراوانی	درصد
کمتر از پانزده دقیقه	۴۵	۱۱/۲
بین پانزده دقیقه تا نیم ساعت	۶۰	۱۵
بیشتر از نیم ساعت تا کمتر از یک ساعت	۷۳	۱۸/۲
از یک ساعت تا کمتر از دو ساعت	۹۷	۲۴/۲
از دو ساعت تا کمتر از سه	۷۵	۱۸/۸

		ساعت
۱۲/۶	۵۰	از سه ساعت تا بیشتر از سه ساعت
۱۰۰	۴۰۰	کل

توزیع مشارکت و فعال بودن کاربران در استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در جدول (۵) نشان داده شده است. از میان کاربران مورد مطالعه در پژوهش حاضر به ترتیب ۲۴/۷ درصد دارای میزان مشارکت و فعالیت پایین، ۴۵ درصد دارای میزان مشارکت و فعالیت متوسط و ۳۰/۳ درصد نیز دارای مشارکت و فعالیت بالا در استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بودند.

جدول شماره (۵): توزیع کاربران بر حسب میزان مشارکت و فعال بودن در استفاده از شبکه‌های

اجتماعی مجازی

درصد	فراوانی	میزان مشارکت و فعال بودن کاربران
۲۴/۷	۹۹	پایین
۴۵	۱۸۰	متوسط
۳۰/۳	۱۲۱	بالا
۱۰۰	۴۰۰	کل

جدول (۶) توزیع نوع انگیزه و هدف کاربران را در استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی نشان می دهد. اطلاعات جدول بالا بیانگر این است که بیشترین میانگین متعلق به گویه «پیدا کردن دوستان جدید یا دوست یابی» با میانگین ۳/۵۱ و بعد از آن متعلق به گویه «به اشتراک گذاری هر گونه ویدئو، عکس، کلیپ و...» با میانگین ۳/۴۵ است. هم چنین کمترین میانگین متعلق به گویه «پیگیری و دنبال کردن مباحث مورد علاقه خود» با میانگین ۲/۵۵ است. نتایج جدول مذکور نشان می دهد که دانش آموزان از شبکه های اجتماعی مجازی بیشتر برای دوست یابی و به اشتراک گذاری هر گونه ویدئو، عکس، کلیپ و غیره استفاده می کنند.

• بحث

طبق یافته های پژوهش، میانگین وابستگی به اینترنت در مدارس اول از دوم کمتر است، اما این تفاوت معنادار نیست و نمیتوان ادعا کرد که میان وابستگی به اینترنت در مدارس عادی و هوشمند تفاوت وجود دارد. اما همین تفاوت اندک شاید به این دلیل باشد که در مدارس دوم ابتدایی دانش آموزان به طور مستقیم یا ضمنی نحوه استفاده صحیح از اینترنت را می آموزند. نتایج نشان داده که شمار پسران وابسته به اینترنت در مدارس اول و دوم ابتدایی از شمار دختران وابسته به اینترنت در هر دو مدرسه بیشتر است. در اجرای روش تدریس بحث گروهی در فضای مجازی نشان دهنده آن بود که دانش آموزان احساس کسل و خستگی کمتری نسبت به گذشته داشتند و به یادگیری مباحث فلسفی علاقه نشان می دادند. عده ای از دانش آموزان به اندیشمندان اصلی فلسفه و نگرش آنان آگاهی یافتند و به دنبال مطالعه غیردرسی و ادامه تحصیل در رشته فلسفه در دانشگاه شدند. هرچند رضایت نسبی از مباحث و نحوه تدریس وجود داشت، همچنان مشکل علاقه و انگیزه برای یادگیری مباحث مهم پابرجا و هدف بیشتر دانش آموزان فقط اخذ نمره قبولی بود. همچنین در یک نظرسنجی رضایت دانش آموزان از تدریس مباحث فلسفی بررسی شد. طبق شکل

(۴) از مجموع ۳۰ دانش آموز مدرسه الف، ۱۶ نفر رضایت کامل، ۹ نفر در حد متوسط و ۵ نفر رضایت نداشتند و از مجموع ۲۱ دانش آموز مدرسه ب ۱۳ نفر رضایت کامل داشتند، ۵ نفر در حد متوسط بودند و ۳ نفر رضایت نداشتند. در کل ۲۹ نفر برابر با ۵۶/۵ درصد رضایت کامل، ۱۴ نفر برابر با ۲۷/۵ درصد به طور متوسط و ۸ نفر برابر ۱۶ درصد رضایت حداقلی داشته‌اند. بازیهای اینترنتی و چت، وبگردی، دانلود برنامه‌های اینترنتی، نرم افزارهای آنلاین و ... از سوی پسران بیشتر مورد استقبال قرار میگیرد. بنابراین شاید یکی از دلایل استفاده بیشتر یا بهتر بگوییم استفاده افراطی از اینترنت به این دلیل باشد که جاذبه‌های اینترنت و نرم افزارهای آن برای پسران بیشتر از دختران است. لیکن آزمون t نشان داده است که این تفاوت چندان معنادار نیست تا برای یافتن دلیل این تفاوت نظریه پردازی کنیم. علیرضا دهقان (۱۳۸۴) معتقد است فضای مجازی یک شبکه گسترده جهانی است که شبکه های مختلف رایانه ای در اندازه های متعدد و حتی رایانه های شخصی را با استفاده از سخت افزار ها و نرم افزار های گوناگون و با قرارداد های ارتباطی به یکدیگر وصل می کند. فناوری های ارتباط راه دور اساس فضای مجازی را تشکیل می دهند (ویتا کر، ۲۰۰۴). هر چند برخی از این فناوری ها مانند تلگراف و تلفن در اوایل قرن نوزدهم اختراع شده بودند اما همه گیر و ارزان شدن این فناوری ها و بالا رفتن توان فنی آنها که شرط اصلی ظهور فضای مجازی است در چند سال اخیر اتفاق افتاده است. ویتا کر در توضیح این مسئله به رویداد تاجگذاری ملکه انگلستان اشاره می کند که حدود بیست میلیون نفر آن را از تلویزیون تماشا کردند. در حالیکه تعداد تلویزیونها در انگلستان تا قبل از چند ماه مانده به مراسم ۶۰۰۰۰۰ دستگاه برآورد میشد، در این چند ماه تقریباً همین تعداد تلویزیون در انگلستان خریداری شد. شیوع فناوری های ارتباطی در سالهای بعد رفته رفته به شکل گیری و ظهور فضای مجازی منجر شد. کلمه فضای مجازی (سایبر اسپیس) از درون کلمه سایبرنتیکس که در سال ۱۹۴۸ بوسیله نوربرت وینر ابداع شده بود پدید آمد. سایبرنتیکس علم نظریه کنترل است و در مورد سیستم های پیچیده بکار می رود (ویتا کر، ۲۰۰۴).

کلیه سیستم‌هایی که با روشهای خودفرمایی اداره می‌شوند در واقع سیستم‌های سایبرنتیکی هستند. گاهی اوقات کلمه سایبرنتیکس در معنایی غیر از معنای اولیه آن مثلاً به معنای قانونگذاری و قانونمندی بکار میرود (دامسایر، ۱۹۹۳ و بیر ۱۹۹۴). دلیل این نوع نامگذاری به پیچیدگی این نوع قوانین مربوط می‌شود. ارتباط واژه ای فضای مجازی (سایراسپیس) و سایبرنتیکس هم به مسئله پیچیدگی بر می‌گردد. لیندلاف (۲۰۰۲) ارتباطات کامپیوتری را بسیار متفاوت از سایر ارتباطات می‌داند و معتقد است اینگونه ارتباطات باید با یک روش شناسی متفاوت از بقیه روشها مورد تجزیه تحلیل قرار گیرند. لیندلاف در این مورد معتقد به یک رویکرد ساختار اجتماعی است. رویکرد ساختار اجتماعی عوامل غیر انسانی را هم در ارتباطات دخیل می‌داند. در دهه گذشته، با پیشرفت فراگیر تکنولوژی و گسترش اینترنت، فضای مجازی به یک جزء اساسی از زندگی افراد تبدیل شده است. از رسانه‌های اجتماعی گرفته تا پلتفرمهای آموزشی آنلاین، این فضاها به سرعت جایگزین منابع سنتی ارتباط و یادگیری شده‌اند. در این میان، تاثیر فضای مجازی بر ابعاد مختلف زندگی انسانها، به ویژه دانش آموزان ابتدایی، مورد توجه و بررسی قرار گرفته است. یکی از جوانب مهمی که این تاثیر می‌تواند به آن دسترسی داشته باشد، وضعیت روحی و تحصیلی افراد می‌باشد. در سنوات اخیر، دانش آموزان ابتدایی به طور فزایندهای با استفاده از ابزارها و پلتفرمهای مختلف فضای مجازی در تعامل با محتوای آموزشی قرار گرفته‌اند. این تعاملات، از یک سو می‌توانند فرصت‌های یادگیری جدید را ایجاد کنند و از سوی دیگر، ممکن است به وضعیت روحی و تحصیلی آنها تاثیراتی بیافرینند. اما با توجه به تازگی این پدیده و پیچیدگی عوامل متعدد در این فرآیند، اثرات دقیق و کامل آن بر دانش آموزان ابتدایی هنوز به طور کامل مشخص نشده است.

در این پژوهش که به شیوه مطالعه ی کتابخانه ای و با مراجعه به مقاله ها و تحقیق های چاپ شده و مطالب دیجیتالی گرد آوری شده است سعی بر آن شده که به بررسی تاثیر فضای مجازی بر وضعیت روحی و تحصیلی دانش آموزان ابتدایی پرداخته شود

نتیجه گیری

نتایج به دست آمده حاکی از آن است که فضای مجازی با ارائه امکانات و منابع آموزشی متنوع، می تواند به توسعه مهارت های تحصیلی دانش آموزان کمک کند. از طرف دیگر، درصد بالایی از زمان صرف شده در فضای مجازی به تعاملات اجتماعی و بازی های آنلاین اختصاص دارد که ممکن است به کاهش تمرکز و توجه در محیط تحصیل منجر شود. با گسترش شبکه های اینترنتی در کشورهای مختلف دنیا، و استقبال شایان توجه مردم سراسر دنیا از آن و همچنین وابستگی بسیاری از عوامل اجتماعی همچون تجارت و اقتصاد به اینترنت موجب گردید که برخی از افراد در قالب شرکت های بزرگ و کوچک دست به ابتکاراتی زده تا به جذابیت های این پدیده بیفزایند. در این میان از آنجایی که جذابیت اینترنت برای نوجوانان و جوانان بیشتر از سایر اقشار جامعه بوده است، لذا ترتیباتی اتخاذ گردید که مخاطبان بیشتری جذب اینترنت شده و از آن استفاده نمایند که صد البته هستند کشورها و سازمان هایی که هدف اصلی شان از بین بردن بسیار از آرمان ها و ارزش های جوامع مختلف بوده و در اصل آن را هدف قرار داده اند. کشور ما نیز که به لحاظ ترکیب جمعیتی از کشورهای جوان منطقه محسوب می گردد نیز از این وضعیت بدور نبوده و وجود صدها سایت داخلی و خارجی با عنوان های اجتماعی سعی در جذب و مخاطب قراردادن جوان ایرانی را نموده اند برخی از این سایتها دارای مضامین اسلامی و انسانی بوده و برخی دیگر متاسفانه از آرمانها و ارزش های جامعه ایران فاصله زیادی دارند. از طرفی برخی عدم برنامه ریزها در سطح کلان که موجب بی توجهی به نوجوانان و جوانان گردیده، آنان را به سمت

این سایتها سوق داده است و جذب جوانان ایرانی نسبت به سایتهای مضر در اینترنت ضربات شدیدی را به نظام خانواده و در نهایت به جامعه آورده است

• پیشنهادها و راهکارها

همچنین پیشنهاد می شود معلمان به دانش آموزان مسئولیت یادگیری و نقش فعال ببخشند؛ زیرا آن ها از طریق یادگیری مبتنی بر تاثیر فضای مجازی بر دانش اموزان مقطع اول و دوم ابتدایی پروژه می توانند یادگیری خود را درک کنند، محصولات خود را ارائه دهند که یادگیری و تلاش آن ها را نشان می دهد. درک و فهم مفاهیم فلسفی به دلیل ماهیت انتزاعی و پیچیدگی برخی مفاهیم، امری بسیار دشوار است که نیازمند روش های تدریس مناسب است. تدریس مباحث فلسفه با شیوه های سنتی مؤثر و کارآمد نیست؛ یعنی اگر آموزش به گونه ای باشد که معلم نقش محوری تدریس را بر عهده داشته باشد و مباحث را به صورت ارائه سخنرانی به دانش آموزان انتقال دهد، یادگیری عمیق اتفاق نمی افتد، بلکه الگوهای تدریس باید به صورت مشارکتی انجام شود؛ به طوری که یادگیرنده به لحاظ فکری با موضوع ارتباط برقرار کند و در فرایند تدریس و یادگیری به عنوان مشارکت کننده فعالیت داشته باشد. در ادامه، با توجه به نتایج پژوهش و تأیید روش های تدریس پیش خوانی، مقایسه ای و بحث گروهی در امر یادگیری مباحث فلسفی، چند راهکار کاربردی پیشنهاد می شود:

-براساس نتایج پژوهش یکی از روش های مؤثر در بهبود یادگیری درس فلسفه، پیش خوانی است؛ از این رو، پیشنهاد می شود که معلمان روش پیش خوانی را به عنوان یکی از روش های اصلی تدریس مباحث فلسفی در نظر بگیرند، به طوری که در هر جلسه، ارائه مطالب درسی توسط دانش آموزان و پرسش و پاسخ ابتدای کلاس، در ارزیابی پایانی دانش آموزان مورد توجه قرار

بگیرد و نمره تشویقی در این خصوص در نظر گرفته شود، این امر در بلندمدت به تقویت تلاش و پرسشگری دانش آموزان منجر می شود.

- با توجه به نتایج پژوهش و مؤثر بودن روش مقایسه ای در یادگیری درس فلسفه پیشنهاد می شود، مباحث درسی به صورت تقابل های دوگانه تدریس شود؛ به عنوان مثال، اصول، دیدگاه و روش فیلسوفان تجربه گرا با عقل گرایان، فیلسوفان اسلامی با اروپاییان و فیلسوفان خدا باور و خدا ناپاور با هم مقایسه شود تا امکان فهم تشابه و تفاوت دیدگاه های متقابل برای دانش آموزان فراهم شود.

- از آنجایی که به کارگیری روش بحث گروهی به عنوان روش اصلی تدریس فعال در آموزش فلسفه مؤثر بود و باعث فهم عمیق تر و مباحث فلسفی شد، پیشنهاد می شود که معلمان نحوه ی تدریس مباحث را با مشارکت کامل دانش آموزان انجام دهند. به گونه ای که فراگیر امکان بحث را داشته باشد و یادگیری به صورت گروهی حاصل شود. به عبارت دیگر، معلمان با طرح سؤال های اساسی و گاه چالشی، زمینه مشارکت فعال را بین فراگیران مهیا کنند.

منابع و مآخذ

الف) منابع فارسی

- بینام، ا.ع. (۱۳۹۲). بررسی رابطه بین استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی و گرایش دینی (موردپژوهی: دانشجویان دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران). مجموعه مقالات همایش تخصصی شبکه های اجتماعی. تهران: پژوهشکده فناوری اطلاعات و ارتباطات جهاد دانشگاهی.
- جمالی زاده، ا. (۱۳۸۵). سیره شناسی و تربیت دینی. مجله مطالعات ایرانی. سال پنجم، شماره ۱۰.
- حسین زاده، ا.ع؛ و دیگری. (۱۳۸۹). تحلیل عوامل آسیب زای تربیت دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر. زن و مطالعات خانواده. سال دوم، شماره ۷.
- ریتزر، ج. (۱۳۸۸). نظریه جامعه شناسی در دوران معاصر. ترجمه: م، ثلاثی. تهران: انتشارات علمی.
- سادات، م، ع. (۱۳۸۶). اخلاق اسلامی. تهران: سمت.
- سورین، و، ج؛ و دیگری. (۱۳۸۴). نظریه های ارتباطات. ترجمه: ع، ر، دهقان. تهران: دانشگاه تهران.
- شکوهی، غ، ح. (۱۳۸۷). تعلیم و تربیت و مراحل آن. مشهد: آستان قدس رضوی.
- عباسی قادی، م؛ و دیگری. (۱۳۹۰). تأثیر اینترنت بر هویت ملی. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

- عدلی پور، ص. (۱۳۹۱). تحلیل جامعه‌شناختی پیامدهای شبکه‌های اجتماعی مجازی بر هویت اجتماعی کاربران جوان شهر اصفهان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان: دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- عدلی پور، ص؛ و دیگری. (۱۳۹۲). تاثیر فیس‌بوک بر میزان دین داری دانشجویان دانشگاه تهران. مجموعه مقالات همایش بین‌المللی فرهنگ و اندیشه دینی. (جلد ششم)، بوشهر: موسسه سفیران فرهنگی مبین.
- عدلی پور، ص؛ و دیگران. (۱۳۹۳). آسیب‌شناسی شبکه‌های اجتماعی مجازی. تهران: پارسینه.
- فتح‌الهی، ع. (۱۳۸۲). راهبردهای اساسی برای نیل به تربیت دینی در آموزش و پرورش. مجموعه مقالات همایش آسیب‌شناسی تربیت دینی در آموزش و پرورش. تهران: محراب قلم.
- قاسمی، و؛ و دیگران. (۱۳۹۱). تعامل در فضای مجازی شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و تاثیر آن بر هویت دینی جوانان؛ مطالعه موردی فیس‌بوک و جوانان شهر اصفهان. دو فصلنامه دین و ارتباطات. سال نوزدهم، شماره ۲.
- کرایب، ی. (۱۳۸۸). نظریه اجتماعی مدرن از پارسونز تا هابرماس. ترجمه: ع، مخبر. تهران: نشر آگه.
- مزینانی، ک. (۱۳۹۲). بررسی رابطه استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و هویت دینی کاربران. مجموعه مقالات همایش تخصصی شبکه‌های اجتماعی. تهران: پژوهشکده فناوری اطلاعات و ارتباطات جهاد دانشگاهی.
- معمار، ث؛ و دیگران. (۱۳۹۱). شبکه‌های اجتماعی مجازی و بحران هویت (با تاکید بر بحران هویتی ایران). مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران. سال اول، شماره ۴.

- مک کوایل، د. (۱۳۸۸). درآمدی بر نظریه ارتباطات جمعی. ترجمه: پ، اجلالی. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه ها.
- مهدی زاده، س، م. (۱۳۸۹). نظریه های رسانه: اندیشه های رایج و دیدگاه های انتقادی. تهران: همشهری.
- شهابی، محمود و بیات، قدسی (۱۳۹۱) اهداف و انگیزه های عضویت کاربران در شبکه های اجتماعی مجازی (مطالعه ای درباره جوانان شهر تهران)، فصلنامه مطالعات فرهنگ - ارتباطات، سال سیزدهم، شماره بیستم.
- امینی، آرمین و انامی علمداری، سهراب (۱۳۸۹) شبکه های اجتماعی مجازی و استراتژی فضای اندیشه ایالات متحده در قبال جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، شماره یازدهم.
- احمدی، حبیب (۱۳۸۴)، جامعه شناسی انحرافات. تهران: انتشارات سمت.
- بشیر، حسن و افراسیابی، محمدصادق (۱۳۹۱) (شبکه های اجتماعی اینترنتی و سبک زندگی جوانان، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره پنجم، شماره یک.
- عاملی، سعیدرضا (۱۳۸۸) شبکه های علمی مجازی. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- عاملی، سعید رضا و حسینی، حسین (۱۳۹۱) دوفضایی شدن آسیب ها و ناهنجاری های فضای مجازی: مطالعه تطبیقی سیاست گذاری های بین المللی، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره پنجم، شماره یک.
- عاملی، سعیدرضا و حاجی جعفری، مجتبی (۱۳۹۱) رویکرد دوفضایی به آسیب های مجازی و دین: نگرش ها و تجربه ها، دوفصلنامه علمی و پژوهشی دین و ارتباطات، سال نوزدهم، شماره اول.

- رابرتسون، رونالد (۱۳۸۵) جهانی شدن، ترجمه: کمال پولادی. تهران: نشر ثالث، چاپ سوم.
- بیرو، آلن (۱۳۷۵) فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه: باقر ساروخانی. تهران: کیهان.
- پولادی، کمال (۱۳۸۷) جهانی شدن و هویت فرهنگی، پژوهش نامه پژوهشکده تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام، شماره ۱۹.
- تامپسون، جان بروکشایر (۱۳۸۰) نظریه اجتماعی رسانه ها، ترجمه: مسعود اوحدی. تهران: سروش.
- تاملینسون، جان (۱۳۸۱) جهانی شدن و فرهنگ، ترجمه: محسن حکیمی. تهران: دفتر پژوهش های فرهنگی، چاپ اول.
- اسلوین، جیمز (۱۳۸۰) اینترنت و جامعه، ترجمه: عباس گیلوری و علی رادباوه. تهران: نشر کتابدار.
- اعرابی، محمد (۱۳۷۹) تحقیق پیمایشی: راهنمای عملی. تهران: دفتر پژوهش های فرهنگی.
- توسلی، غلامعباس و فاضل، رضا (۱۳۸۱) تأثیر پایگاه اجتماعی - اقتصادی و رفتار والدین بر اثربخشی خشونت تلویزیون بر رفتار کودکان، مجله جامعه شناسی ایران، دوره چهارم، شماره سه.
- توکلی، مهناز (۱۳۸۲) بررسی ویژگی های دونسل در چهارچوب نظام ارزشی، نگاهی به پدیده گسست نسل ها، تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
- جلیل وند، شیرین (۱۳۸۸) بررسی و مقایسه نگرش مادران نسبت به ارزش های اجتماعی، کندوکاو در مسائل جوانان مناسبات نسلی، ج دوم. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی.

(ب) منابع لاتین

- Young, K. S., X. D. Yue, and L. Ying (۲۰۱۱). 'Prevalence Estimates and Etiologic Models of Internet Addiction', in *Internet Addiction: A Handbook and Guide to Evaluation and Treatment*, Kimberly S. Young and Cristiano Nabuco de Abreu (eds.), New Jersey: John Wiley & Sons.
- pPatriciaBelchior, Michael Marsiske.(۲۰۱۳). Video game training to improve selection visual attention in plder adults, *Computers in Human Behavior*, Volume ۲۹, Issue ۴, July ۲۰۱۳.
- Puay-Hoe Chua, Younbo Jung, May O. Lwin, Yin-LengTheng .(۲۰۱۳). Let`s play together: Effects Of video-Game play on intergenerational perceptions among youth and elderly participants. *Computers in Human Behavior* .Volume ۲۹ .Issue ۶, Novamner ۲۰۱۳.
- Jalalinejad R, Ghasempoor A, Ajdari Z &Sadeghigooghari N. (۲۰۱۲).The relationship between internet addiction and anxiety in the universities students.*Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*. ۴, ۱.
- Whang, L. S. M., S. Lee, and G. Chang (۲۰۰۳). 'Internet Over-User's Psychological Profiles: A Behavior Sampling Analysis on Internet Addiction', *CyberPsychology& Behavior*

ج) منابع عربی

- السنه‌وری عبدالرزاق احمد، الوسيط، بيروت داراحياء التراث العربی، ۱۹۸۶
- صدر، سيد محمد، ماوراء الفقه، جلد ۳، دار الاضواء و للطباعه و النشر و التوزيع، چاپ اول. ۱۴۲۰
- طوسی، ابو جعفر بن محمد بن حسن، الخلاف، جلد ۳، تهران: دفتر انتشارات اسلامي، چاپ اول، ۱۴۰۷ ه. ق.
- فراهیدی، خليل بن احمد، كتاب العين (لغت نامه)، جلد ۲، چاپ دوم، ۱۴۱۰ ه. ق.
- مشکینی، میرزا علی، مصطلحات الفقه، قم، انتشارات الهادی، چاپ سوم، ۱۳۸۱